

סגור חלון

למות כהלכה: מה תוקע את החוק לעידוד תרומת איברים?

המונות היו טובות: חוק שיעודד תרומת איברים ■ האמצעי: קבוצת משגיחים ש"תאשרר" את קביעת המוות של הרופאים ■ התוצאה היא מלחמה של ממש: רבנים נבוכים, רופאים זועמים, והמחוקק באמצע ■ עוד פרק במאבקי דת ומדינה

27/1/12 ורד קלנר

בקושי עבר חודש מאז ההתקוטטות האחרונה בין דת ומדינה, וכבר מתרגשת עלינו מערכה חדשה. הפעם התפאורה עגמומית הרבה יותר. לא עוד הספסלים האחוריים של קווי המהדרין, וגם מדרכות העיר בית שמש לא בתמונה; הפעם זה קורה תחת אורם הקר והמדכא של הפלורוסנטים בחדרי טיפול נמרץ, היכן שיוכרע גורלו של הסטטוס-קוו הרעוע שבין הלכה לרפואה, ויחרצו גורלותיהם של אלפי החולים הממתינים כבר שנים להשתלות איברים.

הדברים אמורים במכרז שפרסמה הרבנות הראשית להקמת גוף של רופאים ורבנים, שיגבה או יאשר את תהליך קביעת המוות, ובכך יסלול את הדרך להגדלת מספר תורמי האיברים. מהי מטרתו של אותו גוף? לבבות או לאשרר? משרד הבריאות - זה שבראשו עומד, למרבה האירוניה, סגן שר חרדי - ראה במכרז את המילה "אשרור" ומיד קפצו לו כל הפיוזים. הממסד הרבני, מצדו, פתח במסע הסברים אפולוגטי. המכרז הוקפא לכמה שבועות, ובינתיים, ברווח שבין שתי המילים האלה, הולך ומתרחב הסדק ומאיים להפוך לתהום.

המהירות שבה כל אחד מהצדדים מתקפד בפינתו היא עדות מרתקת לחשדנות האין-סופית ביניהם: המגדר הדתי מתרעם על המאמצים של הממסד הרפואי לחבל בכוונותיו הטובות והטהורות, רק מפני שהרופאים לא מסוגלים לספוג שיטה קטנה בפגוש האגו שלהם. ואילו לשיטתם של הרופאים, כל המכרז הזה של הרבנות הראשית הוא עוד ניסיון להשחיל את הדת ואת פרנסיה לבתי החולים, ועל הדרך גם להשחיר את הישירה המקצועית שלהם.

העובדה שמאז ההתנתקות חלקים בציונות הדתית הפכו למנוכרים למדינה אינה חדשה. אלא שכאן מגיע תג המחיר של התופעה. הניכור, כך נראה, הוא דו-סטרי. חובשי הכיפות הסרוגות, שפעם נתפסו כשותפים לכל דבר, הפכו לחשודים. וכך המכרז המדובר שאמור לסייע להשגת תרומות בעיקר מכיפות סרוגות וממסורתיות, נתפס כחלק מתורת שלבים סמויה: קודם הם יעיפו נשים מלהקות צבאיות, אחר כך הם ישלחו רבנים לפקח על קביעת המוות, ובסוף הם יקימו פה מדינת הלכה. ולך תשכנע אנשים לתרום את הלב באווירה כזו.

החוק: מחלוקת הלב והמוח

בניגוד ל"הודית ודמוקרטית", הוויכוח על תרומת איברים הוא צעיר יחסית. הרי רפואת השתלות הגיעה לעולם רק בשנות ה-60, וראשיתה בלא מעט אכזבות. כך שעבר זמן עד שהממסד הדתי נדרש לסוגיה. לכשהתיישבו הפוסקים על הספרים, ואחרי לא מעט ויכוחים, התגבשו שתי עמדות בסיסיות. לפי עמדה אחת, המזוהה עם הרב אלישיב, האיבר הרלבנטי לקביעת המוות הוא הלב: אם הלב פסק מלפעום, האדם מת.

"לפי ההלכה בודקים נשימה ופעימה", מסביר ח"כ עותניאל שנלר (קדימה), מהגורמים המעורבים בתחום. "אבל היום, אם תכניסי לאדם כזה שוק חשמלי, הוא יעמוד על הרגליים. ואז אם קבעת שהוא מת, עברת על 'לא תעמוד על דם רעך'."

העמדה ההלכתית השנייה קיבלה למעשה את ההכרעה המדעית-רפואית, שלפיה מוות הוא היעדר זרימת דם למוח, מה שבעגה הרפואית וההלכתית התקבע כ"מוות מוחי נשימתי".

שכנעו הממסד הדתי להכיר במוות מוחי-נשימתי היה עתיר מהמורות. המאמצים כללו גם פרוצדורה נדירה וגרוטסקית במיוחד, שבה כרתו את ראשה של כבשה מעוברת ואחר כך יילדו מתוכה טלה חי, כדי להוכיח שניתן להוציא איבר טרי וחינוי מגוף מת. בסופו של דבר, העמדה שצידדה בתקפות המוות המוחי-נשימתי שכנעה את רוב הפוסקים הממסדיים. זה לא כולל את אלה שהולכים אחר פסיקתו של הרב אלישיב.

הבעיה הייתה שאף על פי שהרבנים קיבלו עוד ב-1986 את עמדת הרופאים, הם בכל זאת נמנעו מלקרוא לצאן מרעייתם לתרום איברים. לא רק נמנעו, הם גם עיקמו את האף. משהו בדיאלוג בין שני הצדדים התחיל לזייף. "מילא כבשה", אומר שנלר, "אבל מה יקרה אם רופא יעמוד מעל מיטת חולה נוטה למות ויכריז שהוא מת מוות מוחי, ויעבור על ההלכה רק כדי ליצור זמינות של איבר?"

- זה דבר נורא להניח על רופא.

"נכון. אבל זהו קול שקיים בציבור משלוש סיבות: הראשונה היא בורות, השנייה היא תוצאה של ויכוח שהתנהל בארץ סביב ניתוחי מחקר ויצר אי-אמון בין הצדדים, והשלישית היא שבעולם היו מקרים שבהם לא הקפידו על מוות מוחלט. שלוש הסיבות יחד גרמו לכך שבמשך שנים ארוכות היה מתח שהקפיא כל ניסיון התקדמות".

כך, עד ששנלר עצמו נרתם לעניין: "ב-2008 נחשפתי לבעיה באמצעות שכן שלי, שהיה צריך לעבור השתלת כבד, ולא היה מהיכן. נכנסתי לעניין וניסיתי להבין איך זה יכול לקרות. נדהמתי לגלות שאמנם

קביעת מוות מוחי-נשימתי מוסכמת על הרבנות, אבל בגלל חוסר אמון ברופאים, הכול תקוע. החלטתי לנסות לגשר בין הקהילה הרפואית לרבנים. מהר מאוד מצאתי שהגשר יכול להיבנות רק על-ידי חקיקה חדשה. גישור על בסיס אישי לא מספיק כי האנשים מתחלפים".

אחרי דיונים ולא מעט התכתשויות, הצליח שנלר לחולל את הנס, והחוק עבר: "בניתי כמה כללים. הראשון, אם אני רוצה את הרבנים, אני חייב שזה יהיה על-פי ההלכה. בלי קריצה. וכציוני-דתי, הקביעה ההלכתית היא של הרבנות הראשית. מצד שני, קביעת המוות היא תהליך רפואי וקביעה רפואית בלבד. זו אינה פרוצדורה דו-מערכתית. לכן צריך לבנות כלים אחרים לאמון בין שניהם. הרבנות הראשית רצתה איש משלה בחדר. אני התנגדתי. בסוף שני הצדדים עשו ויתור. הרבנות הלכה נגד פסיקת הרב אלישיב וקבעה שמוות הוא מוות מוחי, והרופאים נאלצו לקבל את דרישת הרבנות לדאוג לבדיקה מכשירנית".

במסגרת החוק גם נקבע שאסור לרופא המטפל במושתל לקבוע את מותו של התורם, כדי למנוע ניגוד אינטרסים. וכדי להגדיל את אמון המשפחות במערכת הרפואית, הוחלט שתקום ועדה סטטוטורית שהיא חברים בה רופאים, רבנים ואנשי אתיקה ומשפט, שיבחנו בדיעבד את פרוצדורות קביעת המוות של תורמי האיברים. בנוסף לזאת, נקבע שמשפחת התורם זכאית לקבל את הרשומה הרפואית לדיה מיד אחרי קביעת המוות, כדי שתוכל לבחון שהכול נעשה כנדרש בחוק.

המסד הרפואי בלע פה צפרדע בסדר גודל בינוני פלוס. לדברי רופאים רבים, זה מאוד לא מקובל להנחית עליהם חוק כל-כך מסועף ומדוקדק, שנכנס לכל מילימטר של פרוצדורה.

"הסכמנו להכליל בבדיקה מכשירנית נוספת שתיתן להם שקט נפשי, גם אם זה חסר צורך", מסביר פרופ' יעקב לביא, מנהל היחידה להשתלות לב בשיבא ויו"ר ועדת השתלות הלב והריאות בוועדת ההיגוי של המרכז הלאומי להשתלות. "אם זה מה שישנה את המצב, אז שיהיה".

הפערים: מה חסר בכרטיס אדי

אחרי שהחוק עבר, ציפו הרופאים שהרבנות הראשית תספק את החלק שלה בעסקה, אבל זה לא קרה. "הפשרה בינו לרבנים הושגה תוך הבטחה שיחול שינוי, והם יצאו בקריאה פורמלית ופומבית לתרום איברים", מספר לביא. "החוק התקבל, והרבנות יוק, דממה".

שנלר מבהיר שהרבנות אמנם יצאה בהודעה המאשרת את תקפות קביעת המוות במוות מוחי-נשימתי, אלא שבשאלת ההשתלות היא העדיפה לגמגם ודיברה על כך שכל מקרה לגופו. "היא לא אחראי דברים ברורים, ניסתה להתחמק", מודה שנלר. "אלה לא רק הרבנים הראשיים, זו גם מועצת הרבנות הראשית".

וכך קרה שההישג המרשים של שנלר נגרס והתפורר במלתעות החשדנות. כדי להוסיף עוד חומצה לתבשיל המקדיח, גם מספר תרומות האיברים ירד מיד אחרי כניסת החוק לתוקף. אם ב-2008 היו 72 הסכמות לתרומת איברים, הרי ב-2009 התאכזבו כולם לגלות שהצטברו רק 66 הסכמות כאלה. ב-2010 הגיעו לשפל חדש ובו רק 60 הסכמות לתרומת איברים. הרופאים חרקו שיניים. לא מספיק שהפילו עליהם חוק פולשני, הוא גם לא נושא איתו את ההבטחה שקיוו לה.

פרשת הכדורגלן אבי כהן בדצמבר 2010 הגדישה את הסאה. זה מקרה מאוד נדיר שמשפחתו של חותם על כרטיס אדי מסרבת למלא את צוואתו (למעשה, ברשומות יש רק עוד מקרה אחד כזה). מתברר שהמשפחה של כהן דווקא פנתה לרבנות הראשית, וזו, בעזרת רופא המתמחה בהלכה, אישרה שהרופאים עשו את מלאכתם נאמנה, אלא שאז הגיח לזירה רב נוסף, חרדי, ששינה את עמדת המשפחה. הגירעון המתמשך באיברים לתרומה בתוספת הפרופיל הגבוה של כהן והפוטנציאל החינוכי שהתפספס כאן, גרמו לתסכול של המסד הרפואי לעלות על גדותיו. אבל הרבנות עמדה בשתיקתה.

כדי למנוע הישנות של מקרה כזה, נכנסו למגרש שני שחקנים שמעולם לא ירדו ממנו, שניהם אנשי מדע והלכה, וניסו, בפעם המי יודע כמה, לתפור את הקרעים: הרב פרופ' אברהם שטיינברג, נירלוג ילדים, מומחה לאתיקה רפואית; וחנתן פרס ישראל לספרות תורנית בין השאר על שבעת כרכי האנציקלופדיה ההלכתית רפואית, והרב פרופ' יגאל שפרן, מומחה לאתיקה רפואית וראש המחלקה לרפואה ולהלכה ברבנות הראשית. שניהם התבוננו בעצב במספר התורמים, כמו גם במספרם הזעום של החותמים על כרטיס אדי, והחליטו לנקוט יוזמה.

להבנתם, הסיבה לכך שמספר החותמים על כרטיס אדי נע בין 10% ל-15% קשורה למחסום דתי. "יכול להיות שחלק מ-85% שלא חותמים על כרטיס אדי נמנעו מלחתום בגלל עצלות או מסיבות פסיכולוגיות", אומר פרופ' שטיינברג, "אבל שיעור לא מבוטל מהאנשים הוא של כאלה שבזמן המוות הופכים לדתיים. אנשים שאוכלים ביום כיפור, אבל שבעה הם יושבים, אפילו שזהו רק מנהג דרבנן. סביב המוות הם רוצים להיות בסדר. ללכת לפי הספר".

לפני שנה וחצי פנו שטיינברג ושפרן למרכז הלאומי להשתלות וביקשו לערוך כמה שינויים בכרטיס אדי, כך שהציבור המסורתי-דתי ירגיש יותר בנוח לחתום עליו. על הפרק היו מספר צרימות שהם ביקשו לעגל. "כרטיס אדי מנוסח בצורה מאוד קרה", פותח שטיינברג ומצטט: "בתקווה כי אוכל לעזור לזולת, אני מצווה בזה ותורם לאחר מותי...". לדעתו, היה מוטב לנסח את הכרטיס באופן פוזיטיבי. "משנהו יתרום, חם, שמצביע על המשמעות המוסרית". לשטיינברג עצמו אין בעיה עם השימוש במילים "אחרי מותי", אבל לדבריו יש רבנים שחוששים שיש פה משום פתיחת פה לשטן. כמו שלא מזכירים את החבל בבית התלוי, כך גם לא מנומס להזכיר את המוות בבית התורם.

"החלק היותר חשוב", מוסיף שטיינברג, "הוא שבמשך כל השנים שבהן המרכז הלאומי להשתלות ואדי קיימים, הם לא הצליחו להגדיל באופן ניכר את מספר החותמים. המספרים אצלנו הם הכי נמוכים בעולם המערבי".

שטיינברג חוזר לאותה פגישה במרכז הלאומי להשתלות. הוא מספר שמלבד הבקשה לשנות מעט את נוסח הכרטיס, שפרן והוא גם ביקשו שבמקום הרובריקה הקיימת כבר על כרטיס אדי, המאפשרת

להתנות את תרומת האיברים באישורו של איש דת לפי בחירת המשפחה, בכרטיס שהם מציעים יצוין שרב מתוך קבוצת "ערבים" יאשר את המוות. קבוצת ערבים, יש לומר, מוגדרת כוועד רבנים ורופאים הבקאים בתחום, שיוכלו ברגע האמת לאשר שהכול בוצע כהלכה וכחוק.

"לתדהמתי, דחינו", נאנח שטיינברג. "המרכז הלאומי להשתלות בדיוק עמד לצאת עם קמפיין הניקוד העודף למי שנושא כרטיס אדי (העדפת אדם החתום על כרטיס אדי ומשפחתו במקרה של המתנה להשתלה), והם גם לא אהבו את רעיון שני הכרטיסים וטענו שבכרטיס הקיים יש מספיק אופציות".

הכתף הקרה שנתקלו בה הביאה אותם להבנה שצריך להקים גוף נפרד, שיענה על הצרכים המיוחדים של המגזר הדתי בכל הקשור לתרומות איברים. כך נוסדה עמותת בלבבי, שהחלה במסע החתמות על כרטיס מטעמה, שעומד בקריטריונים שעליהם דיברו שטיינברג ושפרן. במקביל, מנכ"ל בלבבי חיים פלק, לשעבר יו"ר צעירי המפד"ל, החתים כ-180 רבנים מרכזיים בצינות הדתית על תמיכתם בכרטיס.

"זה אחד המסמכים היחידים שעליהם חתומים הרב בני לאו לצד הרב אליקים לבנון", מתגאה פלק במסמך, שמופיעים בו גם הרב שלמה אבינר, הרב יהושע שפירא, הרב דוב ליאור, הרב יואל בן-נון, הרב אביחי הונצקי והרב דויד ביגמן.

הרבנים: לראות את החרד"לים

את רבני צהר זו לא הייתה חוכמה לגייס. הם הרי כבר יצאו בעבר בקריאה לחתום על כרטיס אדי. אבל כדי לרתום את הרבנים השמרנים יותר, החרד"לים, היה צריך להקים על תהליך קביעת המוות קומה נוספת של פיקוח ובקרה.

לטענת שטיינברג, הרטיונות החוזרות של הממסד הרפואי נגד הבקשות לפקח עליו, הביאו את הממסד הדתי להרים אנטנות של חשדנות. למה הרופאים כל-כך מתנגדים, הם שאלו, מה יש להם להסתיר? כהנחה נוספת לצדקת הספקנות שלהם, הם הביאו את דחיית הקמתה של הוועדה הסטוטורית, שאף שהייתה צריכה לצאת לדרך עם חקיקת החוק ב-2008, התקבעה לפעולה לראשונה רק בשנה האחרונה. "ההתנגדות של רופאים רבים לוועדת הבקרה יצרה תחושה שמשו לא בסדר", כך שטיינברג.

- בתור רופא בעצמך, אתה ודאי מבין שיש מועקה אמיתית בתחושות של הרופאים שחושדים בהם במעשים איומים.

"נכון, אבל העובדה שהם עיכבו את ועדת הבקרה, שוב החזירה את הגלגל אחורה. משהו פה חשוד. יצא חוק? תתחילו להפעיל אותו".

והנה אנחנו מגיעים ללב הוויכוח. שטיינברג וחבריו בעמותת בלבבי הציעו להקים ארגון של רבנים ורופאים, שיספק לממסד הדתי הספקן את שלוות הנפש הנוספת, ויגרום להם להירתם לטובת המאמץ הכללי לעידוד תרומות איברים. הם פנו לשנלר וביקשו את עזרתו. "שנלר השיג תקציב ייעודי למגזר לצורך תרומת איברים", מאשר שטיינברג.

בתוכנית של שנלר, יש למעשה שני מכרזים ולא אחד. הראשון הוא לקמפיין של הרבנות הראשית בכלי התקשורת הדתיים, שבו סוף-סוף תישמע הקריאה המיוחלת שתרומת איברים היא מצווה. לקמפיין הזה כבר גייס שנלר מיליון וחצי שקלים, אבל הוא מקווה שזה לא יגמר בזאת. "אם זה יעבוד יפה, אשתדל להביא עוד כסף, וליצור קמפיין לציבור המסורתי", מבטיח שנלר.

המכרז השני והשנוי במחלוקת מבקש להקים את אותו גוף של רבנים ורופאים, שיאשר או יגבה את תהליך קביעת המוות. תלוי את מי שואלים. אם שואלים את שנלר, את שטיינברג ואת פלק, התשובה היא די ברורה. "הרעיון הוא להכשיר בסוגיה רופאים ורבנים שתומכים בחשיבות תרומת האיברים, וכשמישהו נפטר, מתאמת ההשתלות תוכל להתקשר ולהקפיץ אותם", מוסר שנלר.

- היא נתקשר לרב או לרופא לפי האוריינטציה הדתית של המשפחה?

"נכון. והם יתנדבו. יסעו גם בשבת וביום כיפור כי זו הצלת נפשות, ותפקידם האחד והיחיד הוא ללוות את המשפחה ולעזור לה להחליט לתרום. הרופא או הרב יוכלו לעבור על הרשומה הרפואית ולהעיד שהמוות נקבע על-פי חוק. כל מה שצריך כאן הוא מוקדן שיידע את מי להקפיץ, ומומחים שיכשירו את הרבנים ואת הרופאים. התקציב לא יהיה יותר מ-200-100 אלף שקל".

פלק מוסיף: "מה שיקרה בשטח זה שכל אדם שחתום על כרטיס בלבבי ומת מוות מוחי-נשימתי, משפחתו תוכל לבקש שניציג של ערבים - רופא ירא שמיים - יבוא ויגיד שהוא מאשר את מה שהרופאים קבעו לפניו. בכל בית חולים, אפילו הנידח ביותר, יש כונן שיוכל להגיע בתוך שעה-שעתיים".

- אותו רופא יחזור על הבדיקה המכשירנית?

"יכול להיות שהוא יסתפק בלהגיד שהרופא המטפל אמון עליו. אני מבין שאפשר להיעלב מזה. שזה נראה כאילו הרבנות שולחת משגיחים, אבל אם במרכז ההשתלות רוצים להגדיל את רשימת החותמים, יש פה סיכוי אמיתי לשינוי. כבר הלכתי לעמותות של השירות הלאומי, והן כולן רואות בהחתמת אנשים על כרטיס בלבבי - משימה".

- אז המנגנון של השירות הלאומי נרתם לעזור.

"כן. אלא שבינתיים היועץ המשפטי של משרד הבריאות מנסה לטרפד זאת והגיש הסתייגויות".

הרופאים: היה פה ניסיון מחטף

מה מפיח כל-כך את הממסד הרפואי? הרי גוף המתנדבים שבלבבי מנסה לקדם שופע על פניו רק כוונות

טובות. על פניו, אולי. לטענת לביא, חוסר האמון הוא דו-כיווני. אחרי שהרבנות הראשית חזרה בה מהבטחתה לצאת בקריאה רשמית לעידוד תרומות איברים, שלא יתפלאו הרבנים אם לא סומכים עליהם.

הממסד הרפואי, שכבר נסוג מעמדותיו הראשונות והסכים - תחת לחץ אמנם, אבל הסכים - לעוד בדיקה מכשירנית וגם לוועדת בקרה, מרגיש שאנשי ההלכה אורבים לו בכל פינה. החוק הרחיק אותם מחדר הטיפולים, אבל הנה הם צצים בו שוב, דרך החלון.

לביא מספר על התכתבות ממושכת שניהל עם הרב יצחק שילת, שבה נחשפה הכוונה האמיתית של בלבבי: "הם חוצים להיות משגיחי כשרות של הליך קביעת המוות. עצם הקמת הגוף הזה משדר שהם לא מאמינים לרופאים. זה בעצם מאותה לציבור הרחב כאילו יש סיבה להשגיח".

- אתה טוען שהם יוצרים אי-אמון ביושרה של הרופאים, אבל הם יטענו שאי האמון כבר קיים, והם רק באים לספק לו מענה.

"אני חושב שבסופו של דבר, שכרה של הלגליזציה של בלבבי יהיה בהפסדה. כי האנטגוניזם שגוף כזה מעורר בציבור החילוני, על כך שנתנים עוד דריסת רגל לחרדים, רק תפגע בהתגייסות שלו לטובת המטרה".

- אבל מדוע שחילוני יראה בהקמת הגוף הזה של הרבנים והרופאים משהו רחש מזימות?

"כי כל הכרטיס הזה של 'בלבבי' צץ אחרי שיוזמת הקדימות הגיעה לישורת האחרונה. באותו חוק של תרומת האיברים יש סעיף ייחודי בעולם, ואותו אני זוקף לזכותי, שמקנה למי שחתום על כרטיס אדי קדימות בהשתלת איברים. היוזמה הזו נבעה בגלל שני חרדים שחינו להשתלת לב והודו בפניו שלו המצב היה הפוך, הם לא היו תורמים. זה הקפיץ אותי. אי-אפשר להחזיק את החבל משני קצותיו. לכן באתי בהצעה לתת קדימות למי שחתום על אדי. ההצעה אמורה להיכנס לתוקף באפריל 2012. כש'בלבבי' הבינו שזה רציני, הם רצו ליהנות מהסעיף הזה בחוק. בספר ההסברים שלהם על הכרטיס הם גם מבטחים שמי שחתום על כרטיס בלבבי יזכה באותה קדימות, אפילו שאין לזה ביסוס משפטי. חוץ מזה, בכרטיס אדי אפשר לסמן שהתרומה תהיה בתנאי שאיש דת יהיה נוכח. לכן כל זה הריח לנו לא טוב".

שטיינברג, אגב, כתב מפורשות באתר בלבבי שהארגון מוכן לוותר על כל ניקוד עודף ובלבד שיאמינו לכות כוונותיו.

מה שקומם את פרופ' רפי ביאר, מנכ"ל בית חולים רמב"ם ומנכ"ל המרכז הלאומי להשתלות, זה תחושת המחטף: "כל היוזמה הזו נעשתה ללא תיאום עם המרכז הלאומי להשתלות. המאמצים שלנו לא נועדו ליצור פרמנטציה. אני מאוד אשמח אם הרבנות הראשית תכריז שהשתלת איברים היא דבר חיובי, אבל מה שהיה נראה כמו ניסיון למחטף. קביעת המוות המוחי היא דבר שנעשה על-ידי רופאים, ואין שם מקום לרבנים. אנחנו לא רוצים שום דבר שיזעזע את הסירה עוד יותר".

גם משרד הבריאות לא הבין מנין צץ לו המרכז ברבנות הראשית בלי שהחליפו מילה עם האחראים. ברבנות הראשית מיד הסבירו להם שהמילה "אשרור" במכרז היא טעות. הם התכוונו ל"גיבוי". אבל במשרד הבריאות לא מאמינים בטעויות. הם חושבים שאנשי בלבבי ניסו לקדם כך את הכרטיס המתחרה שלהם. לתת לו כוח שאין לו.

פלק בתגובה: "אני אשמח להעביר למרכז הלאומי להשתלות את שמות כל מי שחתם על כרטיס של בלבבי, ושהתקציב ששנלר השיג עבור אליהם, אבל שיתנו לי את הכרטיס שלי, כי אחרת כל המאמץ שלנו לא יעבוד. הם חושבים שאם הם יבלמו את המכרז אנחנו נייעלם. אבל זה לא יקרה. אנשים הולכים עם כרטיס של בלבבי. איזה רופא יגיד שאם לחולה יש כרטיס של 'בלבבי' הוא יוותר על התרומה?".

הממסד הרפואי מתנגד לא רק לכרטיס בלבבי. גם ההצעה המתונה יותר לכרטיס אדי, שבצדו האחורי יהיה מקום להכניס את התוכן של בלבבי, נתפסת כסטייה מסוכנת מהשורה. ומהשורה הזו ישחרר רק המוות (מוחי-נשימתי, כמובן).

"אם המרכז הלאומי להשתלות ייתן לגוף כזה אור ירוק, המסר לכלל הציבור יהיה שאולי קביעת המוות אינה כשרה", מסביר פרופ' לביא. "התוצאה של זה תהיה שמספר התרומות ירד כתוצאה מבק-לאש של המתנגדים החילוניים, שיכעסו על שנתנו לרבנות להכניס משגיחי כשרות לבתי החולים. וצריך להזכיר שעד היום רוב התרומות היו מחילונים".

מדובר בוויכוח קלאסי על רב תרבותיות. בזמן שהממסד החילוני ישראלי רוצה לייצר כור היתוך עם פנים אחידות, מבקשים אנשי בלבבי כרטיס וארגון של רופאים ורבנים שידבר בשפתם. "גם אני אשמח אם יהיה כרטיס אחד, אבל זה לא הצלחתי", אומר פלק. "רק מעטים חתמו על הכרטיס".

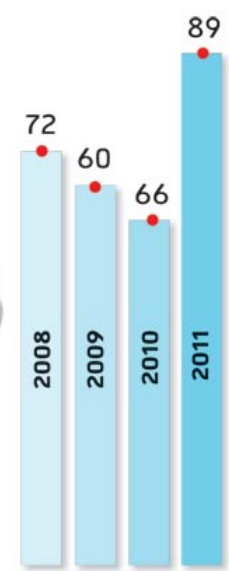
לביא טוען שחילונים כבר איימו שאם תהיה דריסת רגל לרבנות, הם יחזרו בהם מחתימתם על כרטיס אדי.

"להתחבא מאחורי טוקבקים זה חיים קלים. אין אף חילוני, שאין בו שנאת דתיים לתיאבון, שיבטל את נכונותו לתרום את איבריו ולהציל חיים כי דתי מוכן לעשות אותו דבר תחת ניסוח קצת שונה".

כך או כך, העובדה שנרשמה קפיצה מעודדת במספר ההסכמות לתרום משמשת את שני הצדדים. ביאר ושנלר רואים בזה את פירותיו של החוק, שאחרי תקופת הסתגלות החל להוכיח את עצמו. לביא חושב שזה קשור לקמפיין על הניקוד העודף לחותמים. ושטיינברג חושב שזה שילוב של גורמים, "ולדעתי זה ש-180 רבנים חתמו על הסכם שקובע שתרומת איברים מותרת על-פי ההלכה גם השפיע על הציבור".

במהלך השבוע האחרון נערכו כמה פגישות בין המעורבים בניסיון לגשר על הפערים, אבל המכרז עדיין לא הופשר. "עכשיו זו פוליטיקה של הורדת ידיים", אומר שטיינברג. "אני מאוד מקווה שבסופו של יום

כולם יתרצו ונעבוד יחד."

ירידה לצורך עלייה | ההסכמות לתרומות איברים בשנים האחרונות

ראשית שנות ה־60

השתלות האיברים החלו בישראל. בשנים שלאחר מכן הממסד הרבני התלבט בין שתי עמדות: ההלכתית, שלפיה מוות נקבע כשהלב מפסיק לפעום; והרפואית, שלפיה מוות נקבע כשהדם מפסיק לזרום אל המוח

1978

אגודת אדי, על-שם אהוד בן-דור, ייסדה את כרטיס אדי לתרומת איברים, שהמחזיקים בו חתומים על הסכמה לתרום את איבריהם אם ייקבע שמתו מוות מוחי

1986

למעט הרב אלישיב, רוב הרבנות הממוסדת קיבלה את ההגדרה הרפואית. אלא שהרבנים העדיפו שלא להצהיר על תמיכתם, וסיבותיהם עימם

1993

הנהלת משרד הבריאות הקימה את המרכז הלאומי להשתלות. ועדת ההיגוי שלו כוללת רופאים משתילים, אנשי אתיקה רפואית, משפט ופסיכולוגיה, אנשי ציבור, וכן אנשי דת

אנטומיה של מחלוקת

2008

כדי למגר את החשש של אנשים מסורתיים או דתיים לתרום איברים, ח"כ עותניאל שנלר יזם חוק שכולל תקנות וועדות, שמטרתן לאשר באופן דתי את החלטות הרופאים

2010

פרשת הכדורגלן אבי כהן ז"ל ממחישה את הדילמה. כהן היה חתום על כרטיס אדי, ומשפחתו גם קיבלה את תמיכת הרבנות הראשית בתרומה. אלא שרב אחר שינה את עמדת המשפחה

2011

בטענה שכרטיס אדי לא נותן מענה לתחושות הציבור הדתי, עמותת בלבבי מייסדת כרטיס המקביל לכרטיס אדי, שהחותמים עליו זוכים לפיקוח הלכתי של רבנים ורופאים